

Regeringens proposition till Riksdagen om att Riksdagen skall ge sitt samtycke till åtgärder genom vilka staten kan avstå från majoritetsinnehavet i Fortum Abp:s oljeaffärsverksamhet

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att riksdagen skall ge sitt samtycke till åtgärder genom vilka staten kan avstå från sitt majoritetsinnehav i oljeaffärsverksamheten, som utgör ett av de två kärnaffärsverksamhetsområdena i koncernen Fortum Abp.

Staten äger i detta nu 60,77 % av Fortum Abp:s aktier. Riksdagen har gett statsrådet fullmakter att vidta åtgärder, genom vilka statens direkta ägarandel i Fortum Abp kan sjunka till 50,1 %. Bolagets kärnaffärsverksamheter är El-, Värme- och Gassektorn samt Oljesektorn. Syftet är att ägararrangemang i bolagets oljeaffärsverksamhet (Fortum Oil) skall genomföras så att Fortum Abp avstår från sitt nuvarande 100 procentiga innehav men dock behåller ett betydande minoritetsinnehav, dvs minst en tredjedel. Syftet är dock att Fortum Abp:s innehav i ett första skede skall hållas på åtminstone ca 49 procent. Staten får en sådan andel av aktierna i Fortum Oil i sitt direkta innehav att staten har bestämmande inflytande i det kommande oljeaffärsverksamhetsbolaget när de aktier i Fortum Oil som innehas av Fortum Abp, som kvarstår som statsbolag, räknas med. Ägararrangemanget har man för avsikt att genomföra med hjälp av en aktieförsäljning våren 2004, ifall marknadsförhållandena är gynnsamma.

Genom detta arrangemang försöker man förbättra förutsättningarna att utveckla oljeaf-

färsverksamheten och i synnerhet finansieringen av investeringarna. Det mest betydande projektet som är under planering är ett utvecklingsprojekt som gäller raffinaderiet i Borgå och syftar till att öka produktionen av svavelfritt dieselbränsle med 25—30 %, dvs med ca 1 miljon ton per år. För detta krävs en investering på uppskattningsvis ca 500 miljoner euro. De medel som fås via en aktieförsäljning har man för avsikt att använda för att finansiera denna investering.

Den årliga omsättningen i det nya oljebolag som uppkommer genom arrangemanget kommer till en början att vara uppskattningsvis ca 7,2 miljarder euro och antalet anställda ca 4 300.

I och med ägararrangemanget i fråga om oljeaffärsverksamheten profilerar sig Fortum klarare än tidigare som ett elbolag, och kan också effektivare än tidigare koncentrera sig på att strategiskt utveckla sin kärnaffärsverksamhet elsektorn.

Om riksdagens samtycke anhålls av den anledningen att, eftersom riksdagen i en tilläggsbudget för 1998 gav sitt samtycke till ägararrangemang (fusionen av Imatran Voima Oy och Neste Oy), är det motiverat att be om riksdagens samtycke också till att bolagen inom Fortum Abp:s huvudsektorer skiljs åt och till att staten samtidigt avstår från sitt majoritetsinnehav i oljeaffärsverksamheten.

MOTIVERINGAR

1. Fortums nuläge

Fortum Abp:s (Fortum) kärnaffärsverksamheter är El-, Värme- och Gassektorn, samt Oljesektorn. Till El-, Värme- och Gassektorn hör elproduktion, hantering av en elportfölj och trading, fjärrvärme och process-

ånga, gas samt elöverföring. Till Oljesektorn igen hör produktion av olja och gas, oljeraffinering och marknadsföring samt rederiverksamhet. Dessutom har bolaget Fortum Service, som erbjuder kraftverk och industrin drifts- och underhållstjänster. Fortum Markets igen koncentrerar sig på att sälja el, eld-

ningsolja, gas, fjärrvärme och tjänster som anknyter till dem.

Av kärnaffärsverksamheterna har elaffärsverksamheten strategiskt förtur och största delen av de investeringar som koncernen har gjort under de senaste åren har inriktats på att utveckla elaffärsverksamheten. Den utvidgning som har inriktat sig på Norden har krävt synnerligen betydande investeringar, och den finansiering som dessa har krävt har tidvis belastat koncernens soliditet. Dock kommer också de behov att bredda elaffärsverksamheten till Norge och Danmark samt nordvästra Ryssland, vilka man står inför, att kräva stora investeringar. I praktiken betyder detta att koncernen inte samtidigt kommer att kunna finansiera de investeringar som gäller en utvidgning av elaffärsverksamheten, vilken är koncernens huvudsektor, och ens de mest nödvändiga investeringarna inom oljeaffärsverksamheten utan specialarrangemang med vilka möjligheterna att finansiera i synnerhet utvecklandet av oljeaffärsverksamheten förbättras.

Fortums omsättning år 2002 uppgick till 11,148 miljarder euro (10,410 miljarder euro år 2001), där tillväxten utgjorde 7,1 % jämfört med föregående år. Rörelsevinsten år 2002 uppgick till 1 298 miljoner euro, medan rörelsevinsten föregående år var 914 miljoner euro. Den procentuella tillväxten i rörelsevinsten var till största delen ett resultat av den förbättrade prisutvecklingen på el under senare delen av året och oljeraffineringsmarginalen som bibehållits god. Som en följd av förvärvet av Birka Energi, som är verksam i Stockholmsområdet och mellersta Sverige, steg Fortums nettoskuldssättning till 80 % i bokslutet för 2002 och soliditeten sjönk till 41 %. Avkastningsprocenten på placerat kapital i bokslutet för 2002 uppgick till 11,1 % och avkastningsprocenten på eget kapital till 10,5 %.

Per affärsverksamhet bildades omsättningen (milj. euro), rörelsevinsten (milj. euro) och rörelsevinsten i % år 2002 enligt följande:

	Omsättning M€	Rörelsevinst M€	Rörelsevinst i %
El, värme och gas	2898	560	19,3
Elöverföring	640	279	43,6
Service	664	37	5,6
Oljeraffinering och marknadsföring	7195	259	3,6
Olje- och gasproduktion	391	213	54,5
Övrig verksamhet	64	-64	
Försäljning mellan affärsverksamheterna/eliminering	-704	5	

Som tabellen visar intar oljesektorn en central ställning vid bildandet av Fortum-koncernens omsättning, den stod ju för nästan 70 % av koncernens omsättning år 2002. I fråga om rörelsevinsten är oljesektorn alldeles central, eftersom dess andel av rörelsevinsten utgjorde ca 68 %.

Fortums oljeaffärsverksamhet (som bolag nedan kallat Fortum Oil, som bildas på så sätt att nuvarande Fortum Oil and Gas Oy delas upp på två bolag) är en relativt liten affärsverksamhetsenhet vid en internationell jämförelse. Koncentreringen på miljöanpassade bränslen och raffinaderiernas förmånli-

ga geografiska läge har dock hittills garanterat en raffineringssmarginal som är högre än normalt och därigenom en lönsamhetsnivå som åtminstone är tillfredsställande. De utvecklingsåtgärder i andra raffinaderier, vilka gäller raffineringsskapaciteten och anknyter till miljöanpassade bränslen, beskär dock konkurrenskraften för Fortums oljeaffärsverksamhet.

Fortum har två oljeraffinaderier, vilkas sammanlagda kapacitet är ca 14 miljoner ton råolja per år. Fortum är den största oljeraffineraren i Norden och en av de två största leverantörerna av oljeprodukter på den nordis-

ka partimarknaden.

Fortum har tidigare fattat ett strategiskt beslut om att avstå från produktionen av olja och naturgas i Nordsjön och Mellanöstern och i stället koncentrera sig på Ryssland. De köp som har avslutats i år har främst förbättrat koncernens soliditet, men inte medfört resurser för att utveckla oljebranschen.

Det strategiska målet för Fortums oljebransch är att utveckla bolaget till det ledande oljebolaget i Östersjöområdet. Fortums strategiska ställning erbjuder också goda affärsverksamhetsmöjligheter vad gäller att utnyttja Rysslands energiråvaruresurser i synnerhet för Europeiska unionens behov.

Utvecklandet av raffinaderiet i Borgå så att produktionen av svavelfritt dieselbränsle skulle öka med 25–30 %, dvs med ca 1 miljon ton per år, kräver en investering på uppskattningsvis ca 500 miljoner euro. I Östersjöområdet har kommit eller kommer snart till försäljning raffineringsskapacitet och servicestationsnät i synnerhet i Sverige. För att raffineringsskapaciteten skall kunna köpas och moderniseras krävs redan investeringar i storleksklassen flera miljarder euro.

Samtidigt kräver en breddning av Fortums elfärsverksamhet i Norden fortsättningsvis ansevärda investeringar. Också svenska Gränginge, som har omvandlats till ett rent energibolag, har bytt ägare. Den nya ägaren, tyska E.ON, håller därmed på att få ett starkt fotfäste på den nordiska elmarknaden. Vid sidan av den norska elmarknaden måste Fortum också stärka sin ställning på den danska elmarknaden. Även det stegvisa öppnandet av den ryska elmarknaden skapar möjligheter för Fortum att bredda sin verksamhet i synnerhet till nordvästra Ryssland.

Det har blivit uppenbart att för att utvecklandet av Fortums oljebransch skall lyckas krävs företags- eller ägararrangemang, genom vilka förutsättningarna för att finansiera investeringar i synnerhet i Fortums oljefärsverksamhet förbättras.

2. Fortums plan på att utveckla oljefärsverksamheten

Fortums styrelse har rätt ut olika alternativ då det gäller att förbättra förutsättningarna att utveckla oljefärsverksamheten med hjälp

av ägararrangemang. Fortums styrelse har kommit till att Fortums oljefärsverksamhets utvecklingsbetingelser bäst kan tryggas genom att oljefärsverksamheten skiljs åt till ett självständigt bolag och genom att en aktieförsäljning ordnas och det nya bolaget introduceras på Helsingforsbörsen. I detta ställningstagande instämmer också Fortums förvaltningsråd. Vid de preliminära bedömningarna har det konstaterats att det finns tillräcklig efterfrågan för en emission både bland inhemska och utländska institutionella investerare. Tidpunkten för emissionen föreslås bli våren 2004, om marknadsläget är gynnsamt för den.

Avsikten är att aktieförsäljningen skall dimensioneras så att Fortum Abp avstår från sitt bestämmande inflytande i Fortum Oil, vilket har ansetts öka investerarnas intresse för oljebolaget. De medel som fås från aktieförsäljningen är avsedda att användas för finansiering av de investeringar som gäller utveckling av raffinaderiet i Borgå.

Det nya oljebolag, som uppkommer som ett resultat av arrangemanget, kommer att ha affärsverksamheterna oljeraffinering, marknadsföring av oljeprodukter, rederiverksamhet, oljeproduktion samt andra funktioner med anknytning till olja. I motsvarande mån skall elsektorn, som kvarstår som Fortums kärnaffärsverksamhet, koncentrera sig på produktion och försäljning av el samt på fjärrvärme och naturgas.

Enligt nuläget kommer det nya oljebolagets årliga omsättning att uppgå till uppskattningsvis ca 7,2 miljarder euro och antalet anställda till ca 4 300 personer. Personalen övergår i det nya bolagets tjänst med nuvarande villkor.

3. Statens syn på det planerade arrangemanget i egenskap av ägare

Fortum Oils planerade aktieförsäljning och introduktion på börsen kan i princip godkännas ur statens synvinkel i egenskap av ägare, eftersom det förbättrar Fortums oljefärsverksamhets möjligheter att reagera på de utmaningar som den förändrade konkurrensmiljön för med sig och ger finansiella resurser för de utvecklingsprojekt som är nödvän-

diga för oljeaffärsverksamheten. Det mest akuta av utvecklingsprojekten är en investering på ca 500 miljoner euro i raffinaderiet i Borgå för att utöka produktionen av svavelfritt dieselbränsle.

Det bedöms att investeringen betydligt kommer att öka Fortums oljeraffineringsmarginal och även med relativt försiktiga bedömningar medföra en god avkastning på kapitalet.

Investeringen är synnerligen omfattande till sin sysselsättande verkan, eftersom den medför ca 100 nya bestående arbetsplatser, och behovet av arbetskraft under byggnadstiden uppgår till ca 3 000 årsverken.

Avsikten är att Fortums innehav i det nya oljebolaget skall uppgå till ca 49 procent efter den planerade aktieemissionen. Således kommer Fortums inflytande på oljeaffärsverksamheten att vara starkt också i fortsättningen. Det är ändamålsenligt att Fortum har möjlighet att på längre sikt minska sitt innehav i oljeaffärsverksamheten och ändå behålla ställningen som en betydande minoritetsaktieägare.

I samband med att Fortums ägarandel i Fortum Oil sjunker under 50 % är avsikten att staten kommer in som delägare i Fortum Oil genom att använda de aktier den äger i Fortum inom ramen för gällande fullmakt av riksdagen. Detta därför att staten skall kunna behålla sitt bestämmande inflytande i Fortum Oil tillsammans med Fortum.

Lösningen gör också ställningen klarare för elsektorn, som kvarstår som Fortums kärnaffärsverksamhet, och den kan effektivare än i dagens läge fortgå med sitt strategiska mål att förstärka sin ställning som det ledande elbolaget i Norden.

Arrangemanget möjliggör också att en strategisk ägare skaffas senare för oljeaffärsverksamheten, ifall förutsättningarna för detta förbättras i framtiden. Dessutom profileras Fortum klarare än tidigare som elbolag när dess innehav i Fortum Oil minskar till ett minoritetsinnehav, vilket sannolikt inverkar positivt på kursutvecklingen på aktien och därigenom höjer värdet på statens innehav.

4. Riksdagens samtycke

Riksdagen gav i en tilläggsbudget för 1998 statsrådet fullmakter att godkänna ägararrangemang genom vilka staten helt kunde avstå från sitt innehav i Imatran Voima Oy och Neste Oy på så sätt att statsrådet skulle överföra de av staten ägda aktierna i Imatran Voima Oy och Neste Oy till ett nytt statsägt aktiebolag inom energisektorn. I samband med detta beslut gav riksdagen också sitt samtycke till att statsrådet fick godkänna ägararrangemang, genom vilka statens direkta andel av aktierna och den rösträtt de medförde i det nya holdingbolaget kunde sjunka till minst 50,1 %. Anhållan om riksdagens samtycke grundade sig på lagen om utövande av statens delägar rätt i vissa aktiebolag som bedriver ekonomisk verksamhet (740/1991, statsbolagslagen).

Statsrådets justitiekansler har i ett utlåtande till handels- och industriministeriet om det planerade ägararrangemanget i fråga om oljeaffärsverksamheten, med hänvisning till riksdagens behandling av och ställningstaganden till grundandet av Fortum år 1998, som nämns ovan, ansett att det är motiverat att sända ärendet till riksdagen för behandling och avgörande. Enligt justitiekanslerns utlåtande är det fråga om att, eftersom riksdagen i samband med tilläggsbudgeten för 1998 gav sitt samtycke till ägararrangemang (överföring av aktierna i Imatran Voima Oy och Neste Oy till ett av staten ägt holdingbolag, fusion), bör riksdagen med stöd av statsbolagslagen besluta också om detta företagsarrangemang som är betydelsefullt med tanke på staten i egenskap av ägare, och som har planerats i motsatt riktning (åtskiljande av bolag inom huvudsektorerna). Anhållan om riksdagens samtycke är med stöd av statsbolagslagen motiverat också av den orsaken att utöver åtskiljandet är avsikten att avstå från statens direkta majoritetsinnehav i oljeaffärsverksamheten på ett sådan sätt att staten tillsammans med statsbolaget Fortum Abp kan behålla sitt bestämmande inflytande över oljeaffärsverksamheten.

Med stöd av vad som anförts ovan föreslås,

att riksdagen beslutar ge sitt samtycke till åtgärder genom vilka staten kan avstå från sitt majoritetsinnehav i oljeaffärsverksamheten i koncernen

Fortum Abp på ett sådant sätt att staten tillsammans med statsbolaget Fortum Abp kan behålla sitt bestämmande inflytande över det aktiebolag som bedriver oljeaffärsverksamhet.

Helsingfors den 10 oktober 2003

Republikens President

TARJA HALONEN

Handels- och industriminister *Mauri Pekkarinen*